

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Výsledky průzkumu
mezi pěstouny
na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Výsledky průzkumu mezi pěstouny na přechodnou dobu realizovaného v červnu 2015 organizací Lumos

„Můj životní cíl je, že až jednou budu mít děti, tak budu usilovat, aby neskončily v dětském domově. A kdybych s nimi byla třeba na ulici, tak udělám všechno proto, aby do děčáku nemusely. Toho se držím, protože jsem sama vyrůstala v děčáku.“

(Lenka, která vyrůstala v dětském domově; z: www.vterinapote.cz.)

„Je to práce krásná, náročná a ZODPOVĚDNÁ, člověk se naučí nebýt sobec, a že Země a Vesmír se netočí jen okolo něj.“

(Pěstoun na přechodnou dobu, který se zúčastnil průzkumu.)

„Dobrý domov je jednou z podmínek šťastného dětství. A šťastné dětství je jednou z podmínek pro dobré, zdravé utváření lidské osobnosti.“

(Prof. Zdeněk Matějček, 1986)

Obsah

1	Úvod	3
2	Metodologie výzkumu	5
2.1	Dotazník	5
2.2	Vzorek a reprezentativita	5
3	Kdo jsou pěstouni na přechodnou dobu	6
3.1	Pohlaví, věk, vzdělání a další základní informace	6
3.1.1	Pohlaví	6
3.1.2	Věk	6
3.1.3	Vzdělání	6
3.1.4	Víra	8
3.2	Domácnost pěstounů	8
3.3	Ekonomická aktivita	9
4	Jak se pěstouni dozvěděli o PPPD	11
5	Důvody pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu	13
6	Děti svěřené do péče	14
6.1	Počty svěřených dětí a sourozenecké skupiny	14
6.2	Obsazenost pěstounů na přechodnou dobu	14
6.3	Průměrná délka pobytu dětí	15
6.4	Věk dětí	15
6.5	Speciální potřeby dětí	16
6.5.1	Speciální potřeby dětí	16
6.5.2	Rehabilitace, léčba, terapie	17
6.6	Kam děti z pěstounské péče na přechodnou dobu odešly	18
7	Hodnocení podmínek výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu	19
8	Co pěstounská péče na přechodnou dobu pěstounům a jejich rodinám dává? Co jim bere?	20
9	Závěry a doporučení	22
10	Literatura a zdroje	23
	Vybraná literatura k negativním dopadům ústavní péče na děti	23

Úvod

Řada zahraničních i českých výzkumů již od šedesátých let opakovaně poukazuje na **negativní dopady ústavní péče na vývoj dětí**.¹ Platí to zejména pro děti do 3 let.² Česká republika učinila významný krok, k tomu, aby se snížil počet dětí (zejména dětí do 3 let) umístovaných do ústavní péče, teprve přijetím novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která nabyla účinnosti prvního ledna 2013 a výrazně zlepšila podmínky pro výkon tzv. pěstounské péče na přechodnou dobu (PPPD).

Pěstounská péče na přechodnou dobu je specifická forma náhradní péče, která slouží tomu, aby děti nemusely zůstat v ústavní péči, zatímco se hledá trvalé řešení jejich situace (například než se vyřeší situace v jejich vlastní rodině, než se dostanou do adoptivní rodiny nebo k dlouhodobým pěstounům). Zákon umožňuje umístit dítě k přechodným pěstounům na dobu maximálně jednoho roku.

Vzhledem k tomu, že pěstouni na přechodnou dobu musí být neustále připraveni přijmout dítě a poskytují mu celodenní péči, nemohou vykonávat jiné zaměstnání a tato forma péče, na rozdíl od pěstounské péče dlouhodobé, je definována jako placené povolání s pravidelným příjmem (hrubá mzda pěstounů na přechodnou dobu činí 20 tisíc korun měsíčně).

Od účinnosti novely v lednu 2013 do června 2015 bylo vyhledáno, vyškoleno a do evidence zařazeno více než 400 nových pěstounů.

V médiích i ve vyjádřeních politiků se vedle pozitivních ohlasů opakovaně objevovala negativní tvrzení:

- Přechodné pěstounství je „byznys“,
- lidé se věnují pěstounství pro peníze,
- pěstouni na přechodnou dobu se rekrutují z řad nezaměstnaných,
- jejich péče není odborná a kvalitní,
- pěstouni na přechodnou dobu jsou často pouze v evidenci, aniž by měli v péči dítě,
- děti se musí stěhovat z rodiny do rodiny, protože se nenajde trvalé řešení.³

Z úst politiků dokonce zazněly návrhy na legislativní změny, které by mohly de facto způsobit zánik pěstounské péče na přechodnou dobu v ČR. Například padly návrhy na snížení odměny pro pěstouny na přechodnou dobu, nebo dokonce zrušení odměny nebo vyplácení odměny pouze v případech, kdy má pěstoun u sebe dítě. Takové změny by mohly pěstounskou péči na přechodnou dobu výrazně ohrozit.

1 Viz seznam literatury.

2 Každý neuron v mozku nově narozeného dítěte může během prvních několika let života vytvořit tisíce nervových spojení. Kolik nervových spojení se vytvoří, však závisí na tom, jak stimulující je prostředí, v kterém se kojeneček nachází. Kojeneček je geneticky předurčen k tomu, aby reagoval na pečující osobu, která mu bude odpovídat, bude s ním hovořit, citlivě s ním zacházet a představí mu nové podněty bezpečným, předvídatelným, opakovaným a postupným způsobem, přiměřeným vývojové fázi kojenečka. To není možné i při sebevětší snaze zajistit v ústavní péči. Proto je ve většině evropských zemích péče o děti, které nemohou vyrůstat ve své rodině, zajišťována formou náhradní rodinné péče (viz Péče o ohrožené děti v České republice. In: Lumos [online]. 2014 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://czech.wearelumos.org/sites/default/files/material-seminar11-11.pdf>).

3 Viz např.: KUDLÁČKOVÁ, Lucie. Hrozí nám Norsko, varuje poslankyně a chce zrušit pěstouny. Aktuálně.cz [online]. [cit. 2015-09-10]. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/hrozi-nam-norsko-varuje-poslankyne-a-chce-omezit-pestouny/r~5db86e909ff611e4bdad0025900fea04/> nebo: BLAŽKOVÁ, Jana. Pěstounů je málo, začaly náborů. Mladá Fronta DNES: Titulní strana. 2014, (16.1.2014). a BLAŽKOVÁ, Jana. Nevyslyšení. Mladá Fronta DNES: Z domova. 2014, (16. 1. 2014). nebo: KLAUS, Václav ml. Komentář: Norsko je krásná země, ale nepojeďu tam. Novinky.cz [online]. [cit. 2015-09-10]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/komentare/359620-komentar-norsko-je-krasna-zeme-ale-nepojeđu-tam-vaclav-klaus-ml.html>

Cílem tohoto průzkumu je poskytnout odpovědi na následující otázky související s pěstounskou péčí na přechodnou dobu a zjistit, zda se výše uvedená tvrzení zakládají na pravdě, či ne.

1. Kdo jsou pěstouni na přechodnou dobu? Jaké jsou jejich základní demografické charakteristiky?
2. Jak se pěstouni na přechodnou dobu o této profesi dozvěděli a jaké důvody je vedly k rozhodnutí ucházet se o možnost tuto práci vykonávat?
3. Jaké děti se dostávají do pěstounské péče na přechodnou dobu?
4. Kam odcházejí děti z pěstounské péče na přechodnou dobu?
5. Jak pěstouni hodnotí přípravu, podporu, povinné další vzdělávání, poskytované odlehčení a další aspekty výkonu pěstounské péče?
6. Co pěstounská péče na přechodnou dobu těm, kdo se jí věnují, dává a co jim bere?

Doufáme, že tato analýza přinese důležité poznatky o pěstounské péči na přechodnou dobu zákonodárcům, kteří mají pravomoc ovlivňovat podmínky pro výkon pěstounské péče, médiím i široké veřejnosti.

2 Metodologie výzkumu

2.1 Dotazník

Návrh dotazníku připravil tým pracovníků organizace Lumos, který zahrnuje sociální pracovníky, odborníky na náhradní rodinnou péči i výzkumného pracovníka s odborností v oblasti metod sociálního výzkumu.

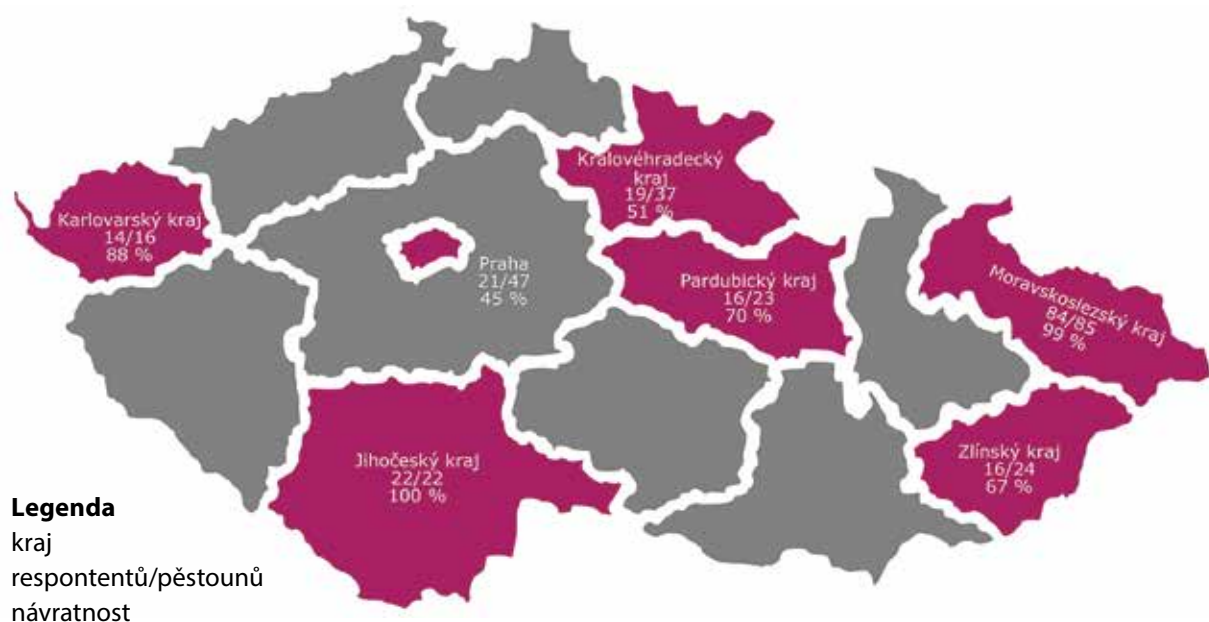
Následně byl dotazník konzultován s dalšími odborníky na náhradní rodinnou péči a několika zástupci odborů sociálně-právní ochrany dětí krajských úřadů. Nakonec byla provedena pilotáž mezi třemi pěstouny na přechodnou dobu.

Dotazník je ke zhlédnutí na adrese: <http://pruzkumpppd.jdem.cz>.

2.2 Vzorek a reprezentativita

Průzkum proběhl v **sedmi krajích** ČR: Jihočeském, Karlovarském, Královéhradeckém, Moravskoslezském, Pardubickém, v Praze a ve Zlínském kraji. Do průzkumu tedy byly zařazeny jak české, tak moravské kraje, kraje s různou mírou nezaměstnanosti a průměrnými mzdami. Pokud jde o nezaměstnanost, která bývá v souvislosti s pěstounstvím na přechodnou někdy zmiňována jako možná motivace pro výkon této profese, tak průměrná nezaměstnanost v sedmi krajích zahrnutých do průzkumu odpovídala průměrné nezaměstnanosti v ČR (v roce 2014 byla 7,3 % v zahrnutých krajích 7,7 % v ČR).⁴

V krajích zahrnutých do průzkumu působili k 5. 6. 2015 celkem 254 pěstouni na přechodnou dobu, což představovalo 61 % ze všech 415 pěstounů na přechodnou dobu působících v ČR k 5. 6. 2015. Počty pěstounů na přechodnou dobu v jednotlivých krajích včetně počtu respondentů a návratnosti jsou zachyceny v následující mapě (kraje, kde probíhal průzkum, jsou zvýrazněny růžovou barvou).

⁴ Vzhledem k tomu, že největší podíl respondentů tvořili pěstouni na přechodnou dobu působící v Moravskoslezském kraji, kde je vysoká míra nezaměstnanosti, můžeme říci, že vzorek byl v tomto ohledu zcela reprezentativní.

Odkaz na vyplnění dotazníku byl rozeslán odbory sociálně-právní ochrany dětí krajských úřadu e-mailem všem pěstounům na přechodnou dobu aktuálně působícím v kraji. Pěstouni měli na vyplnění 3 týdny od 8. do 28. 6. 2015.

Dotazník vyplnili celkem 192 pěstouni na přechodnou dobu, bylo tak dosaženo velmi vysoké návratnosti 76 %. Vzhledem k tomu, že návratnost byla takto vysoká, není třeba obávat se rizik spojených se samovýběrem, tedy s tím, že dotazník vyplnili pouze ti pěstouni, kteří se pro vyplnění rozhodli, nikoli respondenti vybraní na základě nějakého druhu systematického výběru vzorku (jako např. kvótní výběr).

Shrnutí: jelikož průzkum proběhl v 7 ze 14 krajů ČR, kde působilo více než 60 % pěstounů, a bylo dosaženo velmi vysoké návratnosti, můžeme říct, že zjištění průzkumu jsou **reprezentativní** vzhledem k populaci pěstounů na přechodnou dobu v ČR. Šetření se zúčastnila téměř polovina (46 %) ze všech pěstounů na přechodnou dobu, kteří vykonávali tuto činnost v červnu 2015. K datu výzkumu prošlo péčí u těchto pěstounů celkem 439 dětí.

3 Kdo jsou pěstouni na přechodnou dobu

3.1 Pohlaví, věk, vzdělání a další základní informace

3.1.1 Pohlaví

Většina (85 %) pěstounů na přechodnou dobu jsou ženy pěstounky. Srovnáme-li podíl mužů mezi pěstouny na přechodnou dobu s podílem mužů pobírajících rodičovský příspěvek, který se pohybuje v řádu jednotek procent, je skutečnost, že 15 % pěstounů na přechodnou dobu představují muži, překvapivá.

3.1.2 Věk

Průměrný věk pěstounů na přechodnou dobu byl 48 let.⁵ Nejmladšímu pěstounovi na přechodnou dobu bylo 33 let, nejstaršímu 62 let. Avšak plných **90 % pěstounů na přechodnou dobu bylo mladších než 56 let, starších 60 let byly pouze 2 % pěstounů.** Neplatí tedy to, že by pěstouny na přechodnou dobu byla starší generace seniorů nad 60, nebo dokonce 65 let, jak naznačovaly některé články v médiích.⁶

Pěstouny na přechodnou dobu jsou převážně lidé mezi 40 a 55 lety věku, což bývá považováno za velmi vhodný věk pro výkon profesionální pěstounské péče, protože lidé v tomto věku již mají naplněné rodičovské potřeby a jejich vlastní děti odrůstají.

3.1.3 Vzdělání

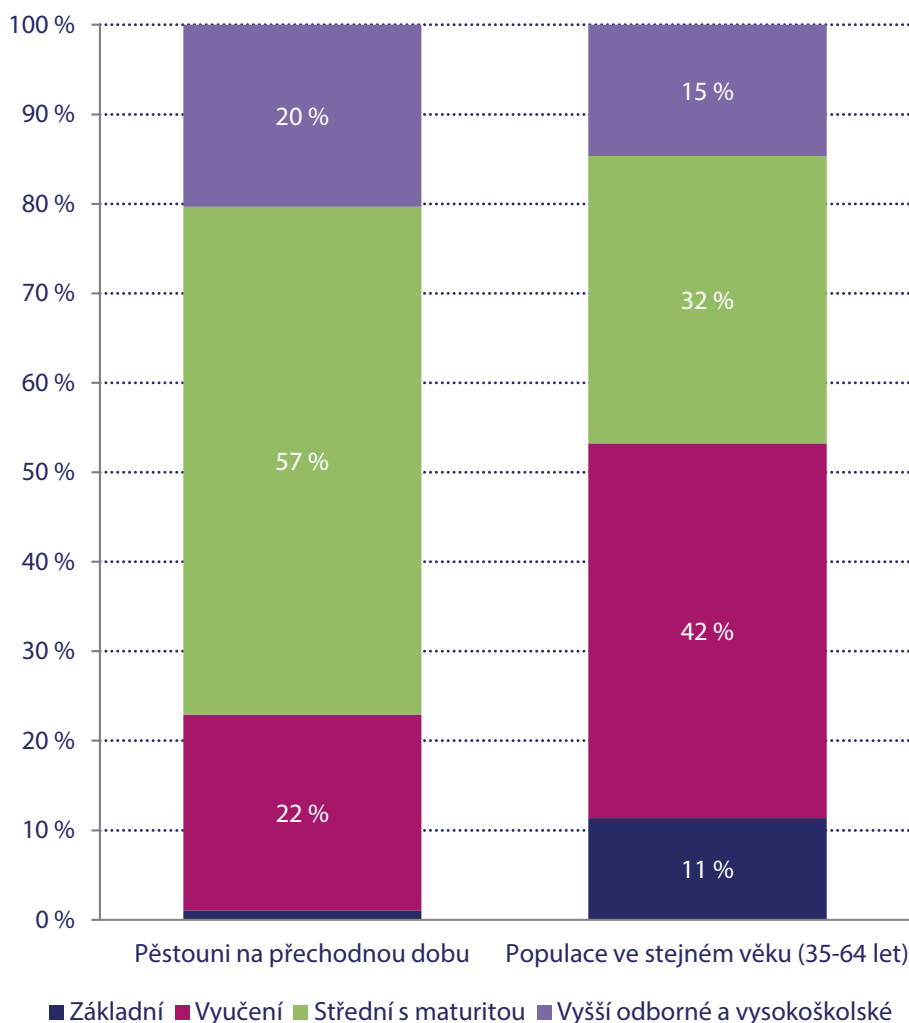
Téměř čtyři z pěti pěstounů na přechodnou dobu dosáhli středního vzdělání s maturitou, vyššího odborného nebo vysokoškolského vzdělání. Jenom 1 % pěstounů na přechodnou dobu dosáhlo pouze základního vzdělání. **Ukázalo se, že pěstouni na přechodnou dobu jsou vzdělanější než česká populace ve stejném věku (35 až 64 let).**⁷ Jak je vidět z grafu č. 1, středního vzdělání zakončeného maturitní zkouškou a vyššího vzdělání dosáhlo 47 % české populace v daném věku, zatímco z pěstounů na přechodnou dobu tohoto vzdělání dosáhlo 77 %, desetkrát nižší než v populaci byl mezi pěstouny na přechodnou dobu podíl lidí jen se základním vzděláním [1].

⁵ Shodně byl 48 let i medián věku.

⁶ BLAŽKOVÁ, Jana. Pěstounů je málo, začaly náborů. Mladá Fronta DNES: Titulní strana. 2014, (16. 1. 2014).

⁷ Vzdělanostní struktura populace ve věku 35–64 let vypočítána Lumos na základě: ČSÚ. Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle nejvyššího ukončeného vzdělání, věku, pohlaví a národnosti [online]. [cit. 2015-09-02]. Dostupné z: <http://jdem.cz/btrkd4>

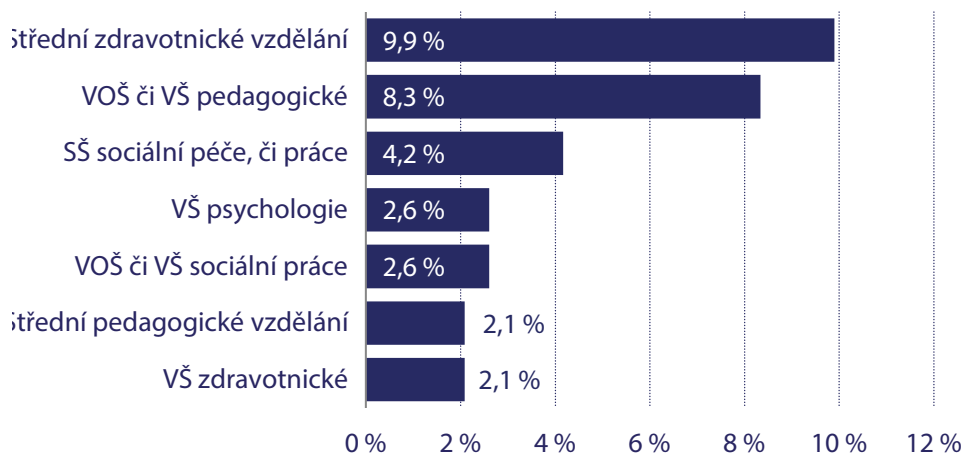
Graf č. 1: Vzdelanostní struktura pěstounů na přechodnou dobu ve srovnání s populací ČR ve stejném věku

Zároveň se ukázalo, že **téměř třetina pěstounů na přechodnou dobu má odborné vzdělání v pomáhajících profesích se vztahem k péči o děti**. Jak je vidět z grafu č. 2, nejčastější bylo zdravotnické a pedagogické vzdělání, vyskytlo se však i vzdělání v oblasti psychologie. Výsledky v každém případě potvrzují předpoklad, že pěstouny se častěji stávají lidé pracující v pomáhajících profesích.⁸

⁸ Podíl lidí se zdravotnickým, pedagogickým nebo sociálně zaměřeným vzděláním v populaci je nižší než jedna třetina, jak tomu bylo v případě pěstounů na přechodnou dobu.

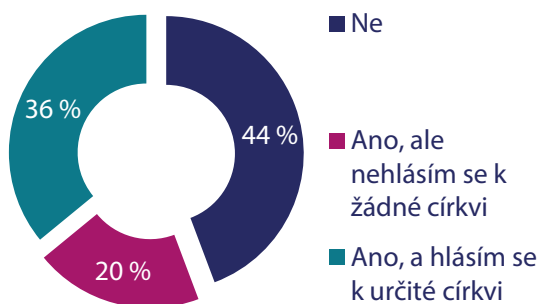
Graf č. 2: Podíl pěstounů na přechodnou dobu s odborným vzděláním vztahujícím se k péči o děti

3.1.4 Víra

V souvislosti s pěstounskou péčí se také často hovoří o tom, že pěstouny se častěji stávají věřící. Více než polovina (56 %) pěstounů, kteří se zúčastnili průzkumu, uvedla, že se považuje za věřící, 36 % z nich se dokonce hlásí k určité církvi.

Graf č. 3: Považujete se za věřící?

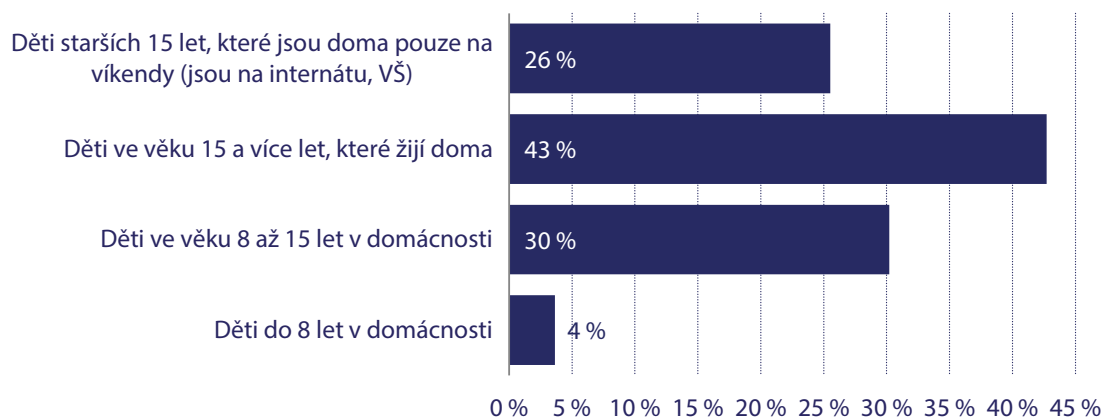
3.2 Domácnost pěstounů

Ukázalo se, že v domácnosti s manželem/kou či stálým partnerem/kou žije 84 ze sta pěstounů na přechodnou dobu. **Výkon pěstounské péče na přechodnou dobu samotnými pěstounkami tedy není častý.**

Na otázku, kolik členů má vaše domácnost (vyjma dítěte svěřeného do péče), odpovědělo 86 % respondentů, že má 2 až 5 členů, ve většině případů se děti svěřené do pěstounské péče na přechodnou dobu dostávají do rodin, které mají již odrostlé děti nežijící s rodiči ve společné domácnosti, nebo do rodin, kde žije s pěstouny jeden až tři další členové. **Velké pěstounské rodiny s hodně dětmi nejsou časté, šesti až osmičlenných domácností bylo pouze 6 procent.**

Pokud jde o děti v domácnosti pěstounů (vyjma dětí svěřených do PPPD), ukázalo se, že nejčastější jsou případy, kdy mají pěstouni na přechodnou dobu v domácnosti jedno a více dětí ve věku nad 15 let. Téměř vůbec se nevyskytovaly případy pěstounů s malými dětmi do 8 let. Evidentně se tedy v této věci respektuje doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí, podle kterého by pěstouni na přechodnou dobu neměli mít děti ve věku do 8 let.

Graf č. 4: Podíl pěstounů podle počtu dětí v domácnosti (vyjma dětí v PPPD)

3.3 Ekonomická aktivita

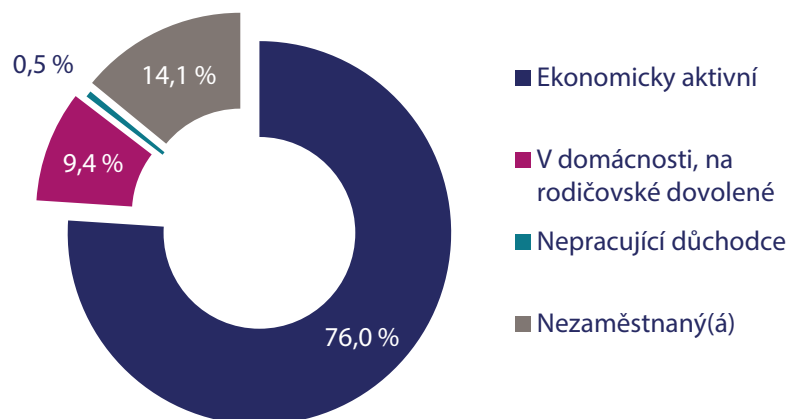
V souvislosti s pěstounskou péčí na přechodnou dobu se v médiích i z úst politiků objevila tvrzení o tom, že pěstouni na přechodnou dobu vykonávají tuto činnost pro peníze, že je pěstounství řešením nezaměstnanosti. Provedený průzkum prokázal, že tato tvrzení nejsou pravdivá. **Většina nynějších pěstounů na přechodnou dobu byla před započítáním poskytování pěstounské péče na přechodnou dobu ekonomicky aktivní. Nezaměstnaných bylo pouze 14 % z nich,** jak je vidět z grafu č. 5. Podíl pěstounů na přechodnou dobu, kteří byli před začátkem výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu nezaměstnaní, byl ve všech zkoumaných krajích obdobný, výrazně vyšší nebyl ani v Moravskoslezském kraji (v jehož případě bývá nejčastěji nezaměstnanost uváděna jako motivace k pěstounství), kde bylo nezaměstnaných 16,7%. Pouze 3 % pěstounů ze všech dotázaných byla před započítáním poskytování služby bez zaměstnání déle než dva roky, tedy dlouhodobě.

Někteří pěstouni uvedli, že ze zaměstnání odešli právě kvůli přípravě na výkon pěstounské péče na přechodnou dobu, která trvá v průměru 9–12 měsíců a zahrnuje mimo jiné podání žádosti, doložení potřebných dokladů, vzdělávání a odborné posouzení žadatele.

„Před zařazením do evidence pěstounů jsem byla na ÚP, protože jsem na podzim opustila zaměstnání kvůli přípravě pro pěstouny. Mám střední zdravotnické vzdělání, dále specializační studium,“

Uvedla jedna z dotazovaných pěstounek.

Graf č. 5: Než jste se stal(a) pěstounem(kou) na přechodnou dobu, byl(a) jste...

Z následujícího grafu je vidět, že většina pěstounů na přechodnou dobu byla před poskytováním péče v zaměstnaneckém poměru. Není bez zajímavosti, že ve více než 8 procentech se jednalo o vedoucí, řídicí pracovníky.

Graf č. 6: Než jste se stal(a) pěstounem(kou) na přechodnou dobu, byl(a) jste...

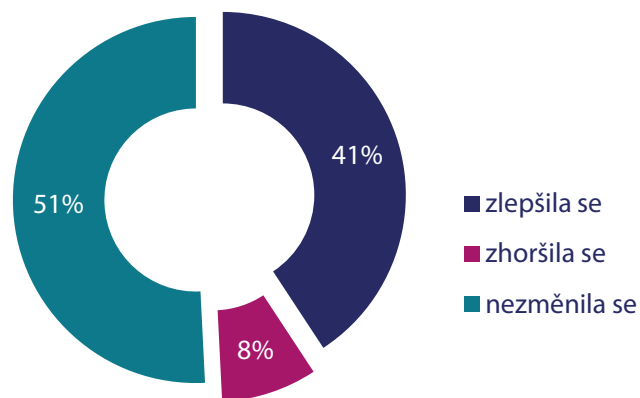

Nejčastější oblast, ve které pěstouni pracovali, byla odvětví sektoru služeb – vzdělávání, školství, zdravotnictví a sociální péče a ostatní veřejné, sociální a osobní služby. Celkem v těchto odvětvích pracovala téměř polovina ze všech pěstounů na přechodnou dobu, což odpovídá i výše popsané vzdělanostní struktuře pěstounů.

Dále se ukázalo, že pouze v 18 % případů byl v domácnosti jenom jeden ekonomicky aktivní člen, což byly většinou případy, kdy žily pěstounky v domácnosti bez partnera.⁹ Z toho lze vyvodit, že výkon pěstounské péče na přechodnou dobu nebyl příliš často jediným zdrojem příjmu pro domácnosti pěstounů.

Více než polovina respondentů, uvedla, že se finanční situace jejich rodiny nezměnila. To, že se po začátku výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu zlepšila finanční situace domácnosti, uvedlo 41 % pěstounů.

Graf č. 7: Jak se změnila finanční situace vaší rodiny po tom, co jste začal(a) s PPPD?

4 Jak se pěstouni dozvěděli o PPPD

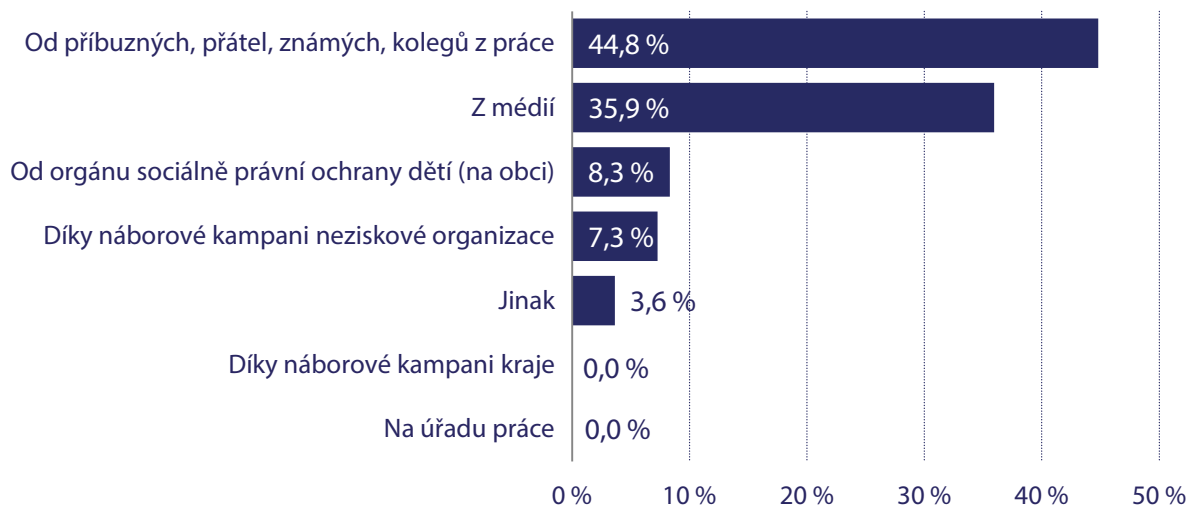
V souvislosti s pěstounskou péčí na přechodnou dobu se také objevila v médiích vyjádření, že „nábor“ na pěstouny pořádají úřady práce.¹⁰ Toto tvrzení se nepotvrdilo. **Ukázalo se, že na úřadu práce se o pěstounské péči na přechodnou dobu nedozvěděl ani jeden z téměř dvou set pěstounů, kteří vyplnili dotazník.**

Největší část pěstounů na přechodnou dobu se o této profesi dozvěděla od příbuzných, přátel, známých, či kolegů z práce, časté byly také případy, kdy se pěstouni o tomto povolání dozvěděli z médií.

⁹ To platilo pro tři ze čtyř případů, kdy byl v domácnosti pouze jeden ekonomicky aktivní člen. V ostatních domácnostech byli kromě pěstounů na přechodnou dobu další ekonomicky aktivní členové (v průměru 2 na domácnost).

¹⁰ Na tom samo o sobě není nic špatného, stejně jako na tom, když byli pěstouni před výkonem této činnosti nezaměstnaní. Pro kvalitní poskytování pěstounské péče je důležitý dobrý výběr a příprava uchazečů a podpora pěstounů. V každém případě vzhledem k nízkému počtu pěstounů, kteří byli před výkonem této činnosti nezaměstnaní, jsme neočekávali, že se o pěstounství na přechodnou dobu dozvědělo mnoho pěstounů na úřadech práce.

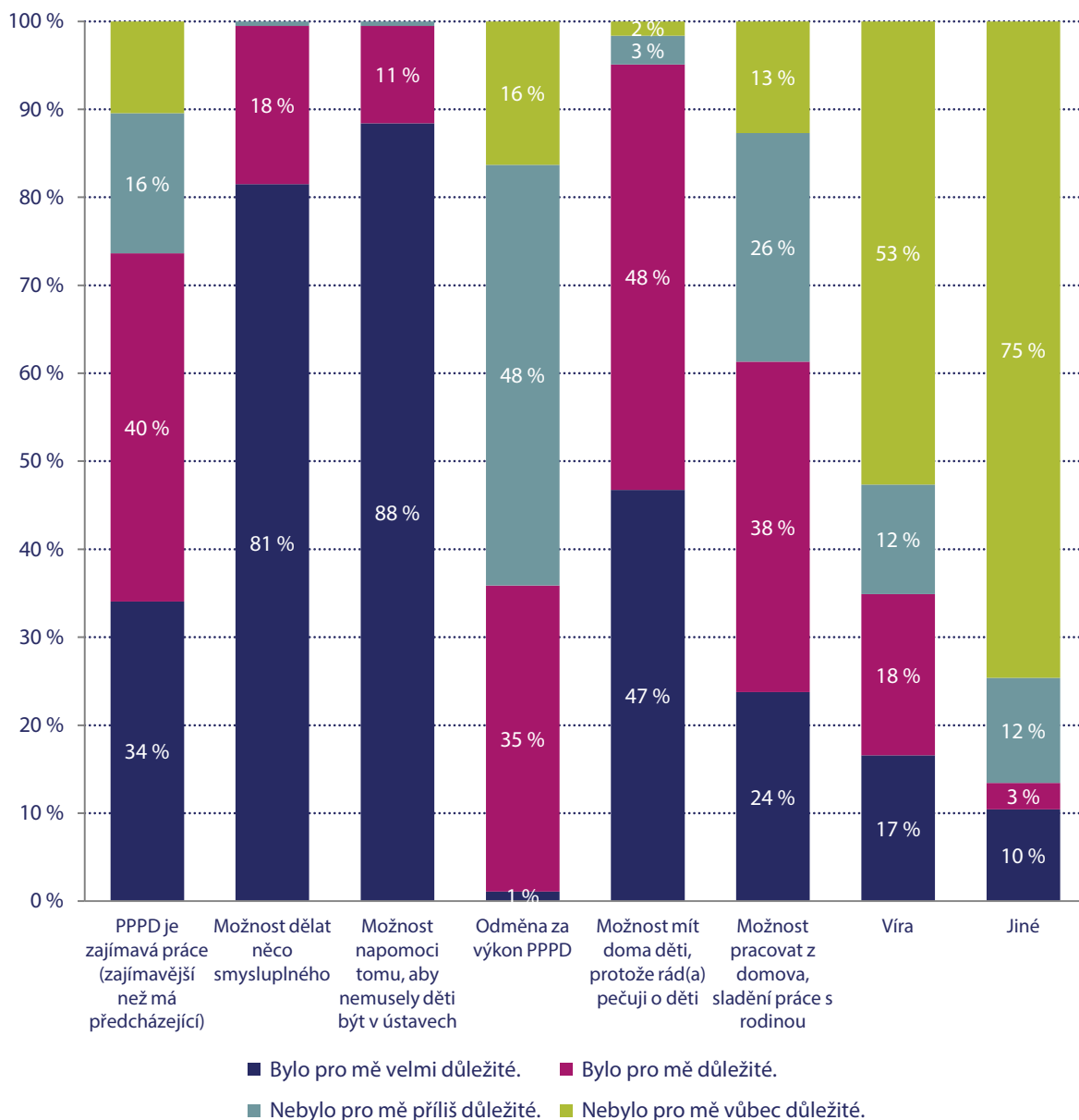
Graf č. 8: Jak jste se dozvěděl(a) o pěstounské péči na přechodnou dobu?

5 Důvody pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu

Pěstounům jsme položili otázku, jak významnou roli hrály při jejich rozhodování stát se pěstouny na přechodnou dobu různé důvody. Výsledky jsou zachyceny v grafu č. 9. Jak je vidět z grafu, **pro více než devět z deseti pěstounů bylo velmi důležité nebo důležité to, že pěstounská péče na přechodnou dobu představuje možnost dělat něco smysluplného, možnost, jak napomoci tomu, aby nemusely být děti v ústavech, a možnost mít doma děti, protože rádi pečují o děti.** Zároveň velká část pěstounů považovala pěstounskou péči na přechodnou dobu za zajímavou práci (zajímavější než jejich předcházející).

Graf č. 9: Důvody pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu

Pokud shrneme zjištění z předcházejícího oddílu o ekonomické aktivitě a důvody pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu, můžeme říci, že **typický pěstoun na přechodnou dobu je středoškolsky vzdělaná čtyřicátnice pracující v pomáhající profesi, která žije v domácnosti s partnerem a protože ráda pečuje o děti, rozhodne se využít příležitosti a pustit se do výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu, což je smysluplná a zajímavá práce.**

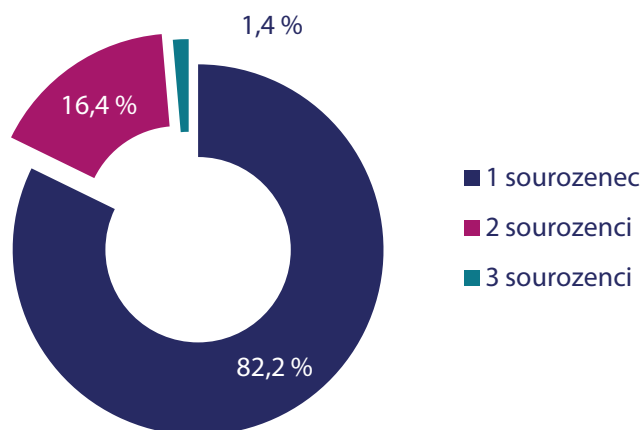
6 Děti svěřené do péče

6.1 Počty svěřených dětí a sourozenecké skupiny

Celkem bylo pěstounům, kteří se zúčastnili šetření, svěřeno 399 dětí nebo sourozeneckých skupin. Vzhledem k tomu, že 36 x byla pěstounům svěřena sourozenecká skupina 2 dětí a dvakrát tříčlenná sourozenecká skupina, bylo tedy pěstounům, kteří vyplnili dotazník, celkem svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu 439 dětí.

Z grafu č. 10 je vidět, že 82 % z těchto dětí byly děti svěřené samotné a 18 % dětí byly děti svěřené jako skupina dvou či tří sourozenců. **Poměrně vysoký počet sourozeneckých skupin naznačuje, že pěstounská péče na přechodnou dobu může fungovat jako přechodné umístění i pro sourozenecké skupiny**, přestože se v souvislosti s náhradní rodinnou péčí hovoří o tom, že zajištění pěstounské péče pro sourozenecké skupiny je obtížné a jediným řešením pro tyto děti je ústavní péče.

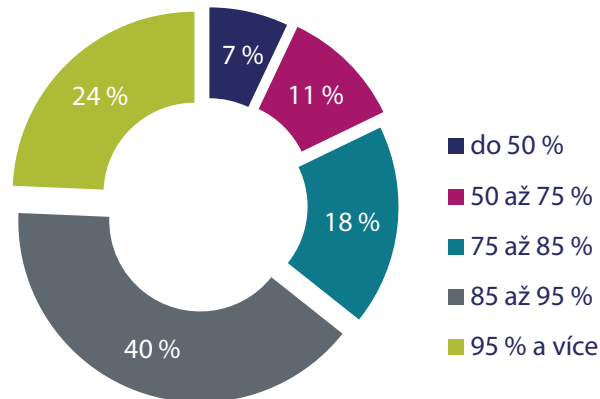
Graf č. 10: Děti umístěné do PPPD podle velikosti umístěné sourozenecké skupiny

6.2 Obsazenost pěstounů na přechodnou dobu

Pěstounům byla položena otázka, kolik týdnů zatím v rámci výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu neměli žádné dítě v péči. **V průměru měli pěstouni dítě v péči 83 % z doby výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu, necelá polovina pěstounů měla v péči dítě 90 % času, kdy vykonávali tuto činnost. Pouze jedna čtvrtina z dotázaných pěstounů „byla obsazena“ méně než 82 % doby výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu.** Podíl pěstounů, podle toho, kolik procent z doby, po kterou vykonávají pěstounskou péči na přechodnou dobu, byli „obsazeni“, je vidět z grafu č. 11.

Graf č. 11: Kolik procent ze všech dnů výkonu PPPD doposud měl(a) pěstoun(ka) v péči dítě?

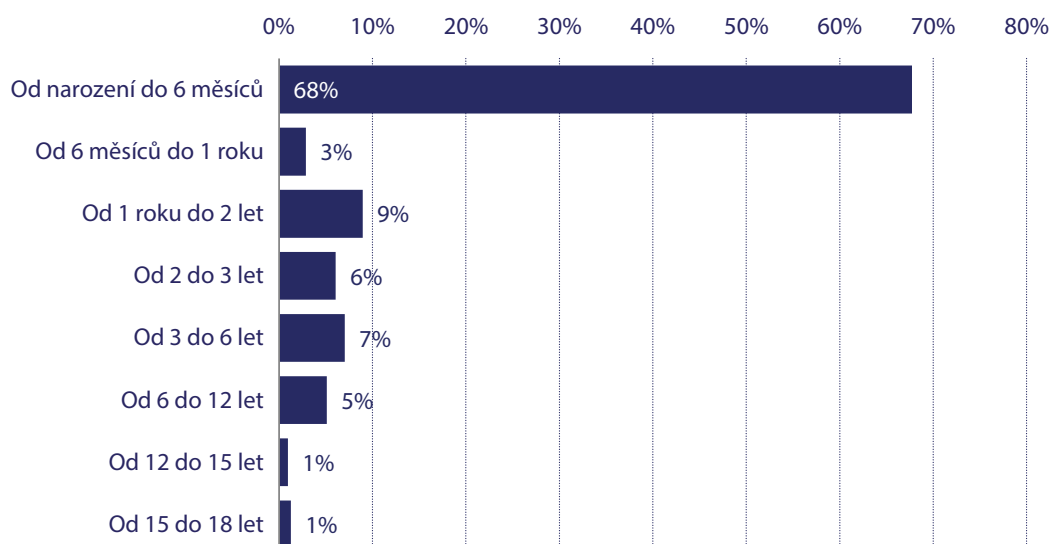
6.3 Průměrná délka pobytu dětí

Průměrná délka pobytu dětí v pěstounské péči na přechodnou dobu byla 6,5 měsíce, avšak medián byl 5,2 měsíce, takže polovina dětí byla v pěstounské péči kratší dobu než 5 měsíců. Na druhou stranu méně než 4 měsíce byla v pěstounské péči na přechodnou dobu pouze jedna čtvrtina dětí. Velká část dětí tedy pobývala v pěstounské péči 4 až 7 měsíců.

6.4 Věk dětí

Největší část dětí byla v době svého umístění do pěstounské péče na přechodnou dobu ve věku od narození do 6 měsíců. Což není překvapivé, vzhledem ke snaze umístit do pěstounské péče na přechodnou dobu především nejmenší děti, u kterých hrozí nejméně závažnější dopady institucionalizace. Z grafu č. 12 je však zřejmé, že do pěstounské péče na přechodnou dobu jsou umíšťovány i děti starší 3 let, včetně dětí od 6 do 12 let a starších. Celkem bylo dětí starších 3 let 14%. **Pěstounská péče na přechodnou dobu nemusí fungovat pouze jako alternativa dětských domovů pro děti do 3 let (dříve kojeneckých ústavů), ale i zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.** Ze vzkazu několika respondentů navíc vyplynulo, že jsou na starší děti připraveni a uvítali by, kdyby k nim starší děti byly umíšťovány, avšak orgány sociálně-právní ochrany dětí mají stále tendenci navrhnout pěstounskou péči na přechodnou dobu téměř výhradně pro děti do tří let.

Graf č. 12: Věková struktura dětí umístěných do PPPD

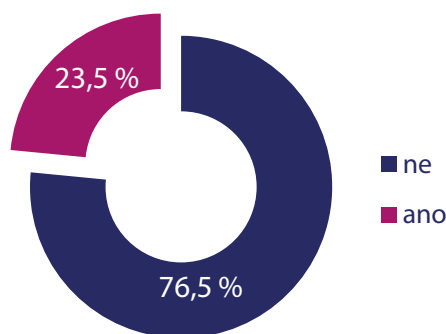
6.5 Speciální potřeby dětí

Pěstouni byli dotazováni na speciální potřeby dětí k nim umístěných i potřebnou rehabilitaci, léčbu či terapii, kterou bylo nutné v průběhu pobytu dětí v jejich péči dětem zajistit.

6.5.1 Speciální potřeby dětí

Pěstounům byla položena otázka: Kolik celkem z dětí k vám umístěných mělo diagnostikovanou nějakou speciální potřebu (např. lékařem, psychologem)? Např. zdravotní postižení, chronické onemocnění, syndrom týraného a zanedbávaného dítěte, ADHD. Jak je vidět z grafu č. 13 takto odborníky **diagnostikovanou speciální potřebu mělo podle pěstounů celkem 23 % z dětí** k nim umístěných, což je poměrně vysoké procento.

Graf č. 13: Děti umístěné do PPPD s diagnostikovanými speciálními potřebami

Z dotázaných pěstounů již 36 % má zkušenost s alespoň jedním dítětem s diagnostikovanou speciální potřebou.

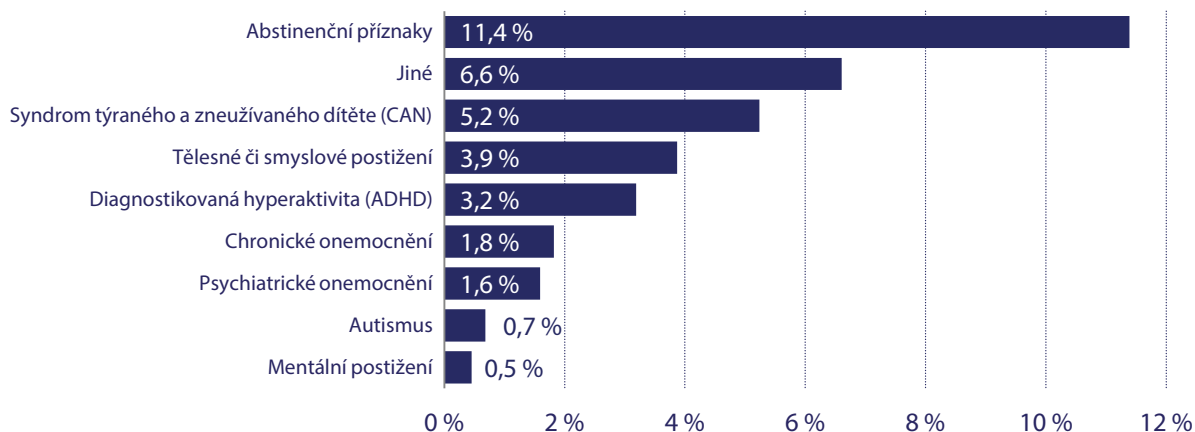
Dále byli pěstouni dotazováni na počty dětí s konkrétními speciálními potřebami, které k nim byly umístěny. Podíl dětí s různými typy speciálních potřeb na celkovém počtu dětí umístěných u pěstounů, kteří se zúčastnili šetření, je zachycen v grafu č. 14.¹¹ Jak je vidět z grafu, **nejčastěji byly uváděny abstinční příznaky, kterými trpělo podle pěstounů více než 11 % z dětí k nim umístěných. Pěstouni na přechodnou dobu tedy mají zkušenosti s péčí o děti s abstinčními příznaky, které nastávají u dětí, jejichž matky trpěly alkoholovou či drogovou závislostí.** Průzkum nám neposkytl informaci o tom, jak závažné formy abstinčních příznaků měly děti k pěstounům umístěné. Ale z výsledků můžeme vyvodit následující: Minimálně část dětí trpících těmito příznaky je již umísťována k pěstounům na přechodnou dobu a není v jejich případě nutné umístění do dětských domovů pro děti do 3 let, jejichž představitelé se opakovaně vyjadřují, že jejich zařízení jsou nezbytná právě kvůli péči o tyto děti.

Výskyt jiných typů postižení a speciálních potřeb se pohyboval v řádu procent, avšak to je dáno také tím, že některé typy mentálního postižení, autismus či psychiatrické onemocnění nemohou být v takto raném věku diagnostikovány. Podíl dětí s tělesným či smyslovým postižením v dětských domovech pro děti do 3 let se taktéž pohybuje v řádu procent,¹² lze tedy říci, že se podíl dětí se speciálními potřebami v pěstounské péči a v ústavní péči nijak výrazně neliší.

¹¹ Součet podílů dětí s jednotlivými typy speciálních potřeb je vyšší než podíl dětí s nějakou potřebou (35 % oproti 23 %), to je dáno tím, že jedno dítě mohlo mít více speciálních potřeb zároveň.

¹² Viz např. KUCHAROVÁ, V. a kol. Zhodnocení a optimalizace řízení systému sociálně-právní ochrany (ohrožených) dětí a rodin ve vybraných regionech. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2010. Dostupné také z: <http://www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/socpravniochranadeti-analyza>

Graf č. 14: Podíl dětí umístěných do PPPD s různými typy speciálních potřeb

6.5.2 Rehabilitace, léčba, terapie

Plných 44 % pěstounů uvedlo, že mělo v péči alespoň jedno dítě, v jehož případě byla nutná nějaká forma rehabilitace, terapie, léčby. Podíly dětí, v jejichž případě bylo třeba zajistit různé formy rehabilitace, léčby či terapie, jsou zachyceny v grafu č. 15. Jak je vidět z grafu, vyjma zdravotní péče bylo třeba v případě 4 % dětí zajistit psychologickou či logopedickou péči, což je poměrně vysoké procento vzhledem k tomu, že většina byly děti do tří let, u kterých tento druh odborné péče většinou není uplatňován.

Graf č. 15: Podíl dětí umístěných do PPPD, u kterých bylo třeba zajistit různé formy rehabilitace, léčby, terapie

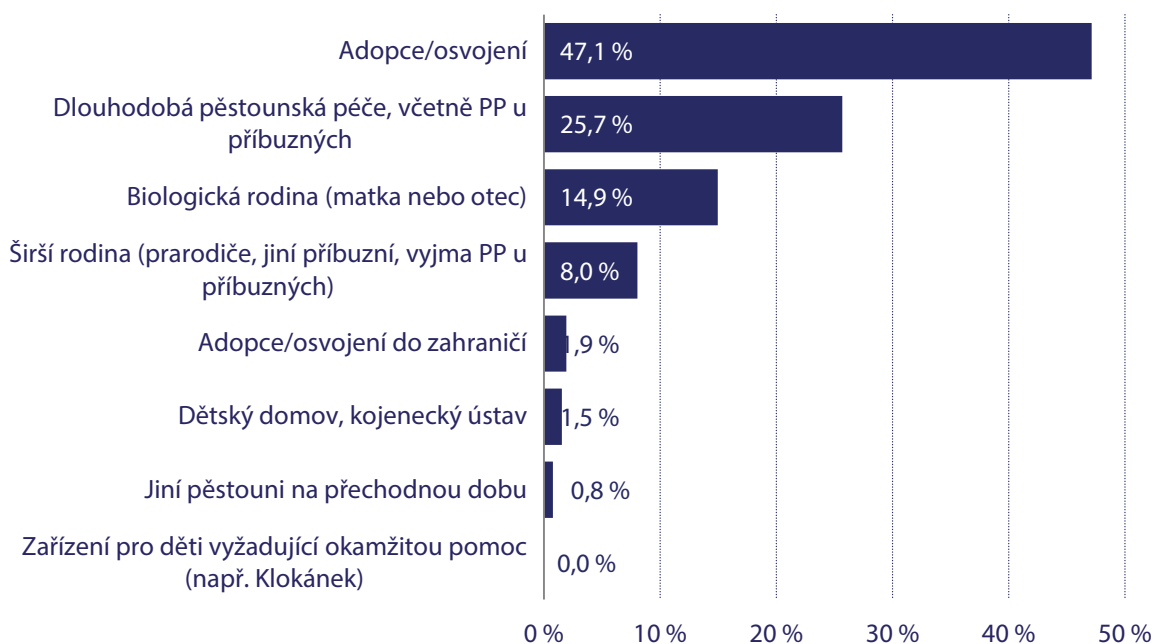

Vzhledem k výše uvedenému lze říci, že do pěstounské péče na přechodnou dobu lze umístit i děti s různými speciálními potřebami. Pěstouni na přechodnou dobu již pečují o děti se zdravotním postižením, abstinenčními příznaky či jinými speciálními potřebami a zajišťují pro ně potřebnou rehabilitaci či léčbu.

6.6 Kam děti z pěstounské péče na přechodnou dobu odešly

Nejvíce dětí odchází z pěstounské péče na přechodnou dobu do adopce/osvojení, jak je vidět z grafu č. 16. Následuje dlouhodobá pěstounská péče a návrat do biologické či širší rodiny. Významná a pozitivní skutečnost je, že do ústavní péče odešlo jen 1,5 % (3 děti) a k dalším pěstounům na přechodnou dobu jen 0,8 % dětí (2 děti). To znamená, že **často vyslovovaná obava, že se během roku pobytu dítěte v pěstounské péči nepodaří nalézt trvalé řešení a děti budou muset jít do ústavu nebo se stěhovat do jiné přechodné pěstounské rodiny, se nenaplní. Dlouhodobé řešení se podařilo zajistit pro více než 97 % procent dětí. Pěstounská péče na přechodnou dobu plní svou roli.**

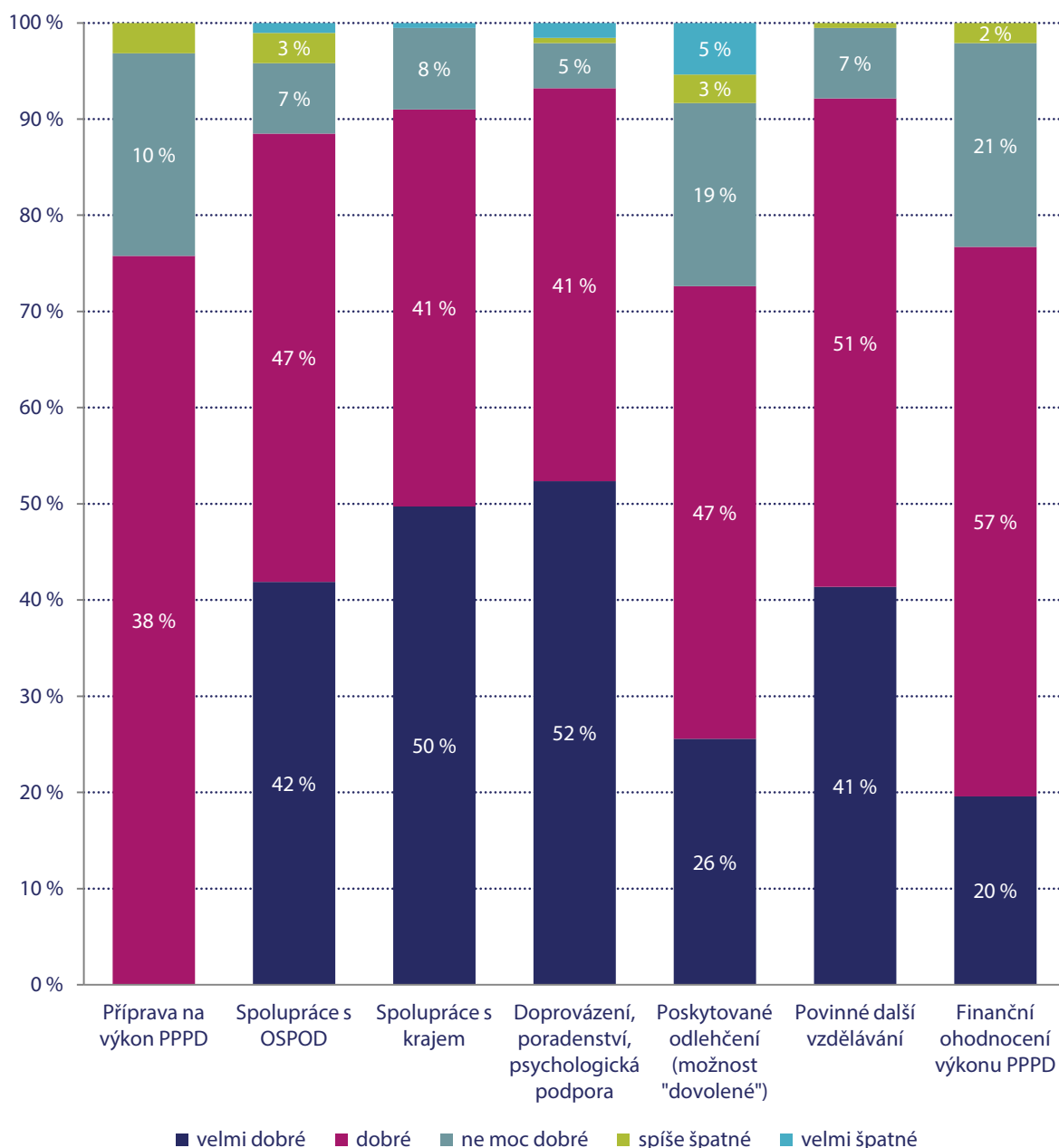
Graf č. 16: Kam děti odešly z PPPD

7 Hodnocení podmínek výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu

Pěstouni byli dotazováni i na to, jak hodnotí různé aspekty výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu od přípravy po poskytované odlehčení. Ukázalo se, že pěstouni hodnotí velmi pozitivně téměř všechny aspekty výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu, jak je vidět z grafu č. 17. Relativně nejméně jsou pěstouni spokojeni s poskytovaným odlehčením („možností dovolené“), na které mají nárok. Jako ne moc dobré až špatné poskytované odlehčení hodnotilo 27 % pěstounů.

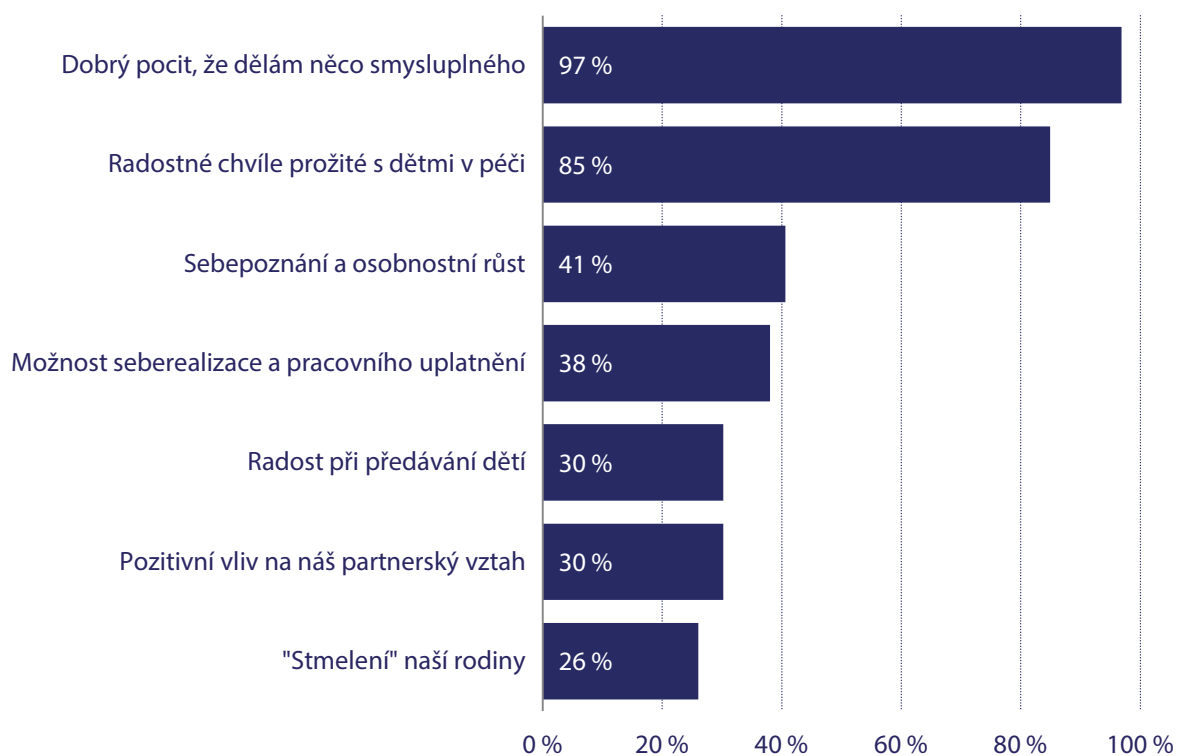
Graf č. 17: Jak hodnotíte následující aspekty výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu?

8 Co pěstounská péče na přechodnou dobu pěstounům a jejich rodinám dává? Co jim bere?

Pěstounská péče na přechodnou dobu dává pěstounům pochopitelně především dobrý pocit z toho, že dělají něco smysluplného, a radostné chvíle prožité s dětmi. O něco méně než polovina pěstounů však uvedla jako přínos pěstounské péče na přechodnou dobu i sebepoznání a osobnostní růst.

Graf č. 18: Co vám a vaší rodině pěstounská péče na přechodnou dobu dala a dává?

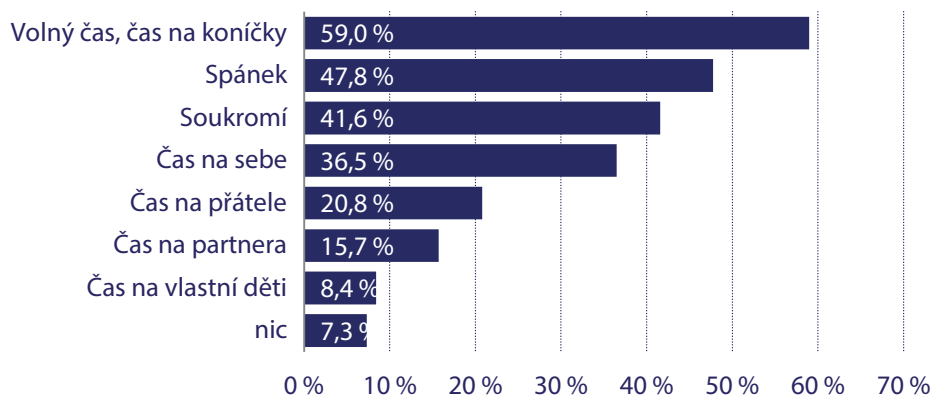

Zároveň však rozhodnutí vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu znamená citelný zásah do životního stylu. Téměř šedesát procent pěstounů uvedlo, že jim pěstounská péče na přechodnou dobu bere volný čas a čas na koníčky. Pěstounská péče na přechodnou dobu není práce jako každá jiná, je to práce na 24 hodin denně.

„...Ten, kdo někdy plně pečoval o malé dítě a nezapomíná, tak ví, jak náročná a zodpovědná tato práce je (noční krmení i v dvouhodinových intervalech, neustálá pozornost dětem, které začínají lézt/chodit, obavy v případě nemoci, zranění, taky komunikace se zainteresovanými dospělými...)... Ale taky krásné pocity, když před mýma očima roste radostný, spokojený, bystrý, milý a vnímavý člověk,“

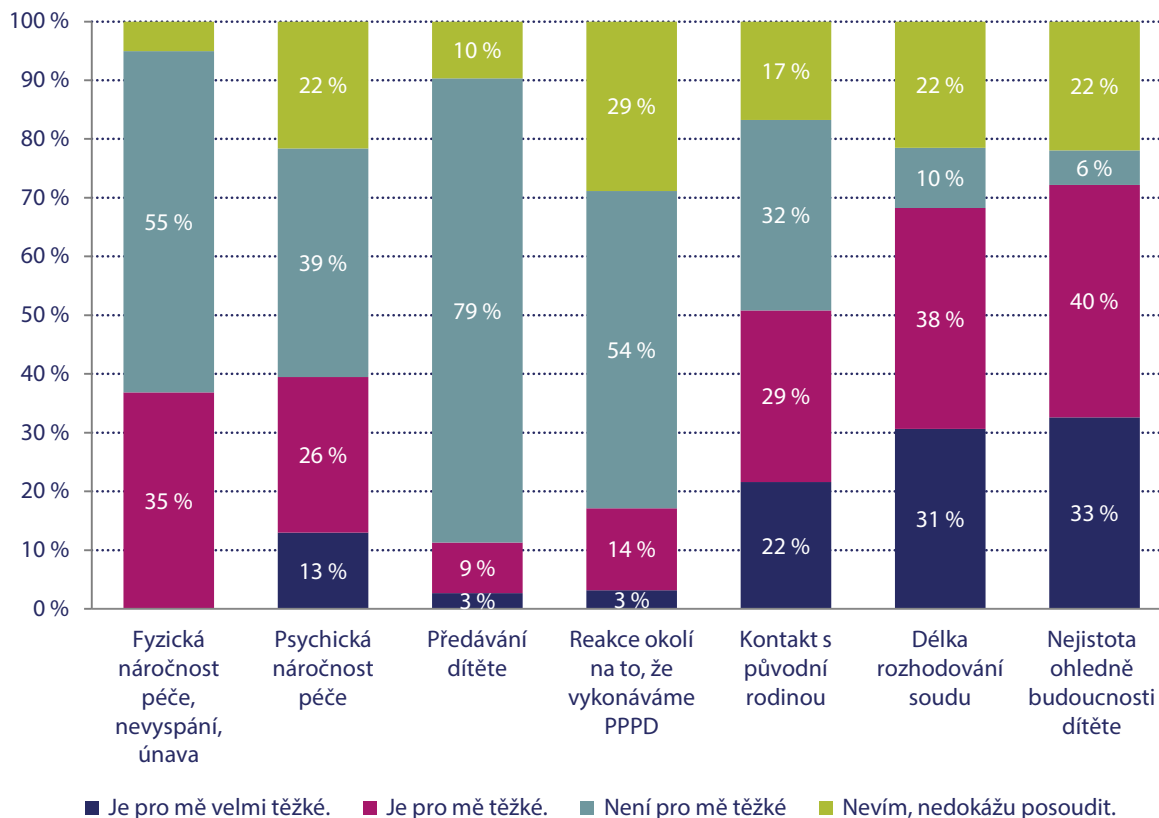
pěstounka, která se zúčastnila průzkumu

Graf č. 19: Co vám a vaší rodině výkon pěstounské péče na přechodnou dobu vzal? O co jste přišel(a) vy, či vaše rodina?

Nejnáročnější jsou na výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu podle pěstounů nejistota ohledně budoucnosti (např. v případech, kdy se dítě vrací do své původní rodiny, aniž by té byla poskytována adekvátní podpora), délka rozhodování soudů a kontakt s původní rodinou, jak je vidět z následujícího grafu. Naopak za nejméně náročné považují pěstouni na přechodnou dobu předávání dítěte.

Graf č. 20: Co je na pěstounství na přechodnou dobu nejtěžší, nejnáročnější?

■ Je pro mě velmi těžké. ■ Je pro mě těžké. ■ Není pro mě těžké ■ Nevím, nedokážu posoudit.

9 Závěry a doporučení

Pokud shrneme nejzajímavější zjištění provedeného reprezentativního průzkumu mezi pěstouny na přechodnou dobu, můžeme říci, že:

Typický pěstoun je středoškolsky vzdělaná čtyřicátnice pracující v pomáhající profesi, která žije v domácnosti s partnerem a protože ráda pečuje o děti, rozhodne se využít příležitosti pustit se do výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu, což je smysluplná a zajímavá práce.

- Pěstouni na přechodnou dobu jsou vzdělanější než česká populace ve stejném věku (35 až 64 let).
- Pro více než devět z deseti pěstounů bylo velmi důležité nebo důležité to, že pěstounská péče na přechodnou dobu je možnost dělat něco smysluplného, možnost, jak napomoci tomu, aby děti nemusely být v ústavech.
- Před začátkem výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu bylo pouze 14 % pěstounů nezaměstnaných, z toho dlouhodobě pouze 3 %.
- Na úřadu práce se o pěstounské péči na přechodnou dobu nedozvěděl žádný z pěstounů, kteří se zúčastnili průzkumu.
- Pěstouni na přechodnou dobu mají v průměru nějaké dítě v péči téměř 90 % času, po který tuto činnost vykonávají.
- Více než třetina pěstounů na přechodnou dobu má zkušenosti s péčí o děti s nějakými speciálními potřebami.
- Plných 44 % pěstounů uvedlo, že mělo v péči alespoň jedno dítě, v jehož případě byla nutná nějaká forma rehabilitace, terapie, léčby.
- Průměrná délka pobytu dětí v pěstounské péči na přechodnou dobu byla 6,5 měsíce.
- Děti se nestěhují z rodiny do rodiny, pro naprostou většinu z nich (97 %) se během roku pobytu v pěstounské péči na přechodnou dobu podařilo nalézt trvalé řešení.

Z uvedeného průzkumu vyplývá, že pěstounská péče na přechodnou dobu plní svou roli. Obavy či tvrzení kritiků, že se jedná o byznys, že přechodní pěstouni dělají práci jen pro peníze, že se děti stěhují z rodiny do rodiny či že pěstouni berou peníze a většinu času nemají děti v péči, se nepotvrdily, naopak tato tvrzení průzkum vyvrátil. Často vyslovovaná obava, že se během roku pobytu dítěte v pěstounské péči nepodaří nalézt trvalé řešení a děti budou muset jít do ústavu nebo se stěhovat do jiné přechodné pěstounské rodiny, se nenaplnuje.

Z toho rozhodně neplyne, že by se příprava, výběr, další vzdělávání i podpora pěstounů na přechodnou dobu nemohla a neměla zkvalitňovat. Ale rozhodně můžeme říct, že **obrázek pěstounů na přechodnou dobu jako především finančně motivovaných jedinců, u kterých můžeme mít obavy o kvalitu jejich péče, provedený průzkum vyvrací.**

Na základě zjištění, která přináší průzkum, rozhodně nelze doporučit jakékoli zhoršování podmínek pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu, například snižování výše odměny nebo vyplácení odměny pouze v době, kdy má pěstoun dítě v péči. Naopak lze doporučit posílení práce s biologickými rodinami a také vyhledávání více pěstounů dlouhodobých i pěstounů na přechodnou dobu.

10 Literatura a zdroje

BLAŽKOVÁ, Jana. Nevyslyšení. Mladá Fronta DNES: Z domova. 2014, (16.1.2014). nebo:

BLAŽKOVÁ, Jana. Pěstounů je málo, začaly náborů. Mladá Fronta DNES: Titulní strana. 2014, (16.1.2014).

ČSÚ. Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle nejvyššího ukončeného vzdělání, věku, pohlaví a národnosti [online]. [cit. 2015-09-02]. Dostupné z: <http://jdem.cz/btrkd4>

KLAUS, Václav ml. KOMENTÁŘ: Norsko je krásná země, ale nepojedu tam. Novinky.cz [online]. [cit. 2015-09-10]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/komentare/359620-komentar-norsko-je-krasna-zeme-ale-nepojedu-tam-vaclav-klaus-ml.html>

KUDLÁČKOVÁ, Lucie. Hrozí nám Norsko, varuje poslankyně a chce zrušit pěstouny. Aktuálně.cz [online]. [cit. 2015-09-10]. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/hrozi-nam-norsko-varuje-poslankyne-a-chce-omezit-pestouny/r~5db86e909ff611e4bdad0025900fea04/> nebo:

KUCHAŘOVÁ, V. a kol. Zhodnocení a optimalizace řízení systému sociálně-právní ochrany (ohrožených) dětí a rodin ve vybraných regionech. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2010. Dostupné také z: <http://www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/socpravniochranadeti-analyza>

PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI V ČESKÉ REPUBLICE. In: Lumos [online]. 2014 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://czech.wearelumos.org/sites/default/files/material-seminar11-11.pdf>

VTEŘINA POTÉ [online]. [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://www.vterinapote.cz>

MATĚJČEK, Zdeněk. Rodiče a děti. Praha: Avicenum, 1986.

Vybraná literatura k negativním dopadům ústavní péče na děti

Balbernie, R. (2001). Circuits and circumstances: the neurobiological consequences of early relationship experiences and how they shape later behaviour. *Journal of Child Psychotherapy*, 27(3):237–255.

Harden, B. J. (2002). Congregate care for infants and toddlers: Shedding new light on an old question. *Infant Mental Health Journal*, 23, 476–495.

Langmeier, J. – Matějček, Z.: *Psychická deprivace v dětství*. Praha, Avicenum 1974, s. 99-101. Nově vydáno nakladatelstvím Karolinum v roce 2011.

Schore, A.N. (2001). The effects of early relational trauma on right brain development, affect regulation, and infant mental health. *Infant Mental Health Journal*, 22, 209–269.

Smyke, A. T. et al. (2002). Disturbances of attachment in young children. I: The continuum of caretaking casualty. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 41, 972–982.

